

ברכת האילנות - קול תודה - גברים - ב' ניסן, תשע"ו 1201040

תוכן העניינים

- א. אהבת ה' והמותרות שבבריאה
- ב. מהות ברכת האילנות וייחודה
- ג. יסוד ההודאה על המותרות בעבודת ה'
- ד. הקשר בין מותרות לאהבת ה'
- ה. מליבנו לליבו - מפתח לאהבת ה'
- ו. אהבת ה' המתגלה בברכת האילנות

ברכת האילנות - קול תודה - גברים - ב' ניסן, תשע"ו 1201040

אהבת ה' והמותרות שבבריאה

מהות ברכת האילנות וייחודה

ברכת האילנות, הנאמרת בימי ניסן, היא מנהג ישראל המבטא הכרת תודה על התחדשות הטבע. יש לעמוד על שאלה מהותית שמעלה הפרי מגדים: מדוע תיקנו חז"ל ברכה מיוחדת דווקא על אילנות מלבלבים ולא על ירקות או זרעים המוציאים פרחים? הרי גם הם מהווים חלק מהתחדשות הטבע ומעוררים התפעלות.

בעל "ערוך השולחן" מציע הסבר מעמיק לעניין זה. לדבריו, ברכת האילנות נתקנה כביטוי של שבח והודיה לקב"ה על שברא בעולמו דברים שאינם הכרחיים לקיום האדם, אלא נועדו להנאתו בלבד. הפירות, בניגוד לירקות ולזרעים, נחשבים "למותרות" – הם אינם חיוניים לקיום הבסיסי של האדם אלא מהווים תוספת של הנאה ומתיקות בחיים. על רעיון זה בדיוק באה ברכת האילנות להודות.

יסוד ההודאה על המותרות בעבודת ה'

כדי להעמיק בהבנת עניין זה, ניתן להשוות אותו לנוסח ברכת "בורא נפשות" שאנו מברכים לאחר אכילת מאכלים שאינם מחייבים ברכת המזון. בברכה זו אנו אומרים: "בורא נפשות רבות וחסרון על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי". התוספות מסבירים שברכה זו מורכבת משני חלקים: ראשית, הודאה על בריאת הדברים החיוניים לקיום האדם ("וחסרון") - כמו לחם, מים וירקות; ושנית, הודאה על בריאת דברים שנועדו לשמח את האדם ולהנעים את חייו ("על כל מה שבראת להחיות בהם") - אלו המותרות שהאדם יכול לחיות גם בלעדיהן.

באופן דומה, ברכת האילנות לא נתקנה על דברים הכרחיים לקיום האדם, אלא דווקא על דברים שהבורא יצר אך ורק לצורך עונג האדם, כדי שיהיו החיים נעימים, יפים ומתוקים. זוהי הסיבה שמברכים על אילנות פרי ולא על ירקות - כי הירקות הם חלק מאבות המזון ההכרחיים לאדם, בעוד שהפירות נחשבים בעיקר למותרות ולעונג.

'הקשר בין מותרות לאהבת ה

לכאורה, יש מקום לתמוה: האם לא היה ראוי יותר להודות לקב"ה דווקא על הדברים ההכרחיים לקיום האדם? מדוע תיקנו ברכה מיוחדת על המותרות דווקא? שאלה דומה ניתן לשאול על חג הסוכות - מדוע אנו חוגגים זכר לענני הכבוד שהיו בגדר הגנה נוספת במדבר, ולא קבעו חג מיוחד לזכר המן והבאר, שהיו הכרחיים לקיום בני ישראל במדבר?

התשובה לכך טמונה בהבנה עמוקה של טבע היחסים בין האדם לזולתו, ובמקביל - בין האדם לבוראו. כאשר אדם נותן לחברו דברים הכרחיים לקיומו - כמו לחם כשהוא רעב או מים כשהוא צמא - אין זה בהכרח מעיד על אהבה, אלא על רחמים בסיסיים. אפילו אדם שאינו שומר תורה ומצוות לא יוכל לראות אדם גוסס מרעב ולא לתת לו לחם. זוהי תגובה אנושית בסיסית של רחמים, ואינה מעידה בהכרח על קשר מיוחד או אהבה.

לעומת זאת, כאשר אדם מביא לחברו מתנה שאינה הכרחית - מתנת יום הולדת, תשורה לחתונה, או סתם הפתעה נעימה - בכך הוא מביע אהבה אמיתית. המותרות מעידות על כך שהנותן אינו פועל רק מתוך רחמים או חובה, אלא מתוך רצון כן להסב שמחה ועונג לאהובו.

'מליבנו לליבו - מפתח לאהבת ה

על פי ספר "חובת הלבבות", תפקידו העיקרי של היהודי בעולם הוא להגיע למלוא אהבת ה'. כיצד מגיעים לאהבה זו? ההתבוננות בכך שה' מספק לנו את צרכינו הבסיסיים מעוררת תחושת הכרת הטוב, אך עדיין אינה מובילה בהכרח לאהבה עמוקה - זוהי הכרה בחסדו וברחמיו.

אולם כאשר האדם מתבונן ומכיר בכך שהקב"ה מעניק לו "מתנות" ו"הפתעות" שאינן הכרחיות לקיומו - דברים שכל מטרתם היא להסב לו עונג ושמחה - הוא מתחיל להכיר באהבתו העמוקה של הבורא אליו. הכרה זו מעוררת באדם אהבה כנגד אהבה, "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

זוהי הסיבה שחג הסוכות נתקן דווקא כזכר לענני הכבוד, שהיו בגדר "מותרות". באמצעותם אנו מכירים שאבינו שבשמים אינו רק אב רחמן הדואג לצרכינו הבסיסיים, אלא אוהב אותנו אהבה עזה המתבטאת במתנות ובהפתעות שלא היינו חייבים לקבל.

אהבת ה' המתגלה בברכת האילנות

בדומה לכך, ברכת האילנות לא נתקנה על צמחים המספקים את המזון ההכרחי לאדם, אלא דווקא על אילנות פרי, המייצגים את המותרות והעונג. בכך, הברכה מעוררת את האדם להכיר באהבתו העמוקה של הבורא לברואיו.

ברכת "שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם" מזכירה לנו שהקב"ה לא הסתפק בבריאת עולם שיש בו את הנחוץ לקיום, אלא בחר להרעיף עלינו שפע של דברים יפים, מתוקים ומענגים, שכל תכליתם היא להגביר את שמחתנו ועונג חיינו.

זו התבוננות עמוקה שראוי לכל אדם לערוך בעת אמירת ברכת האילנות - להכיר בכך שהפריחה היפהפייה והפירות המתוקים מעידים על אהבת ה' אלינו, ולהשיב לו אהבה תחת אהבה. דרך התבוננות זו, ברכת האילנות הופכת מאמירה פשוטה לחוויה רוחנית מעמיקה של התקרבות והתחברות לבורא עולם.

יהי רצון שנזכה כולנו לראות את גילויי אהבתו של הקב"ה בכל פרט ופרט בחיינו, ולהכיר בכך שאבינו שבשמים אוהב אותנו, שמח בנו ורוצה בטובתנו. הכרה זו תמלא את ליבנו באהבת ה' ובאהבת הבריות, ותאיר את חיינו באור של שמחה ואמונה.

נערך ותומלל על ידי יהודה טאוב. לפרטים: 052-7139520